



IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059



VOL.3 № 5

2026

OLIIY TA'LIM TALABALARIDA FUQAROLIK MAS'ULIYATINI RIVOJLANTIRISHDA RAQAMLI MEDIA RESURSLARINING O'RNI

Suyunov Rustam Sadriddinovich

O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Jizzax mintaqaviy o'quv markazi, katta o'qituvchi, katta leytenant

Annotatsiya

Mazkur maqolada oliy ta'lim talabalarida fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirish jarayonida raqamli media resurslarining pedagogik, ijtimoiy va kommunikativ imkoniyatlari tahlil qilinadi. Bugungi raqamli jamiyatda talabalarning dunyoqarashi, ijtimoiy pozitsiyasi, huquqiy ongi va fuqarolik faolligi ko'p jihatdan internet platformalari, ijtimoiy tarmoqlar, elektron ta'lim resurslari, onlayn axborot portallari, videomateriallar, podkastlar va interaktiv media vositalari orqali shakllanmoqda. Shu sababli raqamli media resurslarini oliy ta'limning tarbiyaviy jarayoniga maqsadli integratsiya qilish talabalarida ijtimoiy daxldorlik, vatanparvarlik, huquqiy madaniyat, tanqidiy fikrlash va axborot madaniyatini rivojlantirishning muhim sharti sifatida namoyon bo'ladi. Maqolada raqamli media resurslari faqat axborot uzatuvchi vosita emas, balki talabalarning fuqarolik ongini shakllantiruvchi, ijtimoiy masalalarga mas'uliyatli munosabatini kuchaytiruvchi va ularni faol ijtimoiy ishtirokka yo'naltiruvchi pedagogik omil sifatida asoslanadi.

Kalit so'zlar: fuqarolik mas'uliyati, raqamli media, oliy ta'lim, talaba, media savodxonlik, axborot madaniyati, ijtimoiy faollik, raqamli fuqarolik.

РОЛЬ ЦИФРОВЫХ МЕДИАРЕСУРСОВ В РАЗВИТИИ ГРАЖДАНСКОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Суюнов Рустам Садриддинович

Джизакский региональный учебный центр Министерства внутренних дел Республики Узбекистан, старший преподаватель, старший лейтенант

Аннотация

В данной статье анализируются педагогические, социальные и коммуникативные возможности цифровых медиаресурсов в развитии гражданской ответственности студентов высших образовательных учреждений. В современном цифровом обществе мировоззрение, социальная позиция, правовое сознание и гражданская активность студентов во многом формируются посредством интернет-платформ, социальных сетей, электронных образовательных ресурсов, онлайн-информационных порталов, видеоматериалов, подкастов и интерактивных медиа. Поэтому целенаправленная интеграция цифровых медиаресурсов в воспитательный процесс высшего образования выступает важным условием развития социальной причастности, патриотизма, правовой культуры, критического мышления и информационной культуры студентов. В статье цифровые медиаресурсы обосновываются не только как средство передачи информации, но и как педагогический фактор, формирующий гражданское сознание студентов, усиливающий их ответственное отношение к социальным вопросам и направляющий их к активному общественному участию.

Ключевые слова: гражданская ответственность, цифровые медиа, высшее образование, студент, медиаграмотность, информационная культура, социальная активность, цифровое гражданство.

THE ROLE OF DIGITAL MEDIA RESOURCES IN DEVELOPING CIVIC RESPONSIBILITY AMONG HIGHER EDUCATION STUDENTS

Suyunov Rustam Sadriddinovich

Jizzakh Regional Training Center of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Senior Lecturer, Senior Lieutenant

Abstract

This article analyzes the pedagogical, social and communicative potential of digital media resources in developing civic responsibility among higher education students. In today's digital society, students' worldview, social position, legal awareness and civic activity are largely shaped through internet platforms, social networks, electronic educational resources, online information portals, video materials,

podcasts and interactive media tools. Therefore, the purposeful integration of digital media resources into the educational process of higher education is an important condition for developing students' social involvement, patriotism, legal culture, critical thinking and information culture. The article substantiates digital media resources not only as a means of transmitting information, but also as a pedagogical factor that shapes students' civic consciousness, strengthens their responsible attitude toward social issues and directs them toward active social participation.

Keywords: civic responsibility, digital media, higher education, student, media literacy, information culture, social activity, digital citizenship.

Zamonaviy oliy ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri raqobatbardosh kasbiy bilimga ega, mustaqil fikrlaydigan, ijtimoiy hayotga befarq bo'lmagan va fuqarolik mas'uliyatini chuqur anglagan yosh avlodni tarbiyalashdan iboratdir. Bugungi talaba faqat auditoriyada beriladigan bilimlar orqali emas, balki keng raqamli axborot muhitida shakllanadi. U internet tarmoqlarida axborot izlaydi, ijtimoiy tarmoqlarda muloqot qiladi, turli videomateriallar orqali dunyoqarashini kengaytiradi, elektron ta'lim platformalaridan foydalanadi va ijtimoiy voqelikka nisbatan munosabatini ko'p hollarda raqamli media resurslari ta'sirida shakllantiradi. Shu bois fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirish masalasini raqamli media muhitidan ajratib o'rganish mumkin emas. Fuqarolik mas'uliyati shaxsning jamiyat, davlat, qonun, milliy qadriyatlar va boshqa insonlar oldidagi burchini ongli anglash hamda amaliy faoliyatda namoyon etish qobiliyatidir. Talabalik davri mazkur sifatning shakllanishida muhim bosqich hisoblanadi, chunki aynan shu davrda yoshlarning ijtimoiy pozitsiyasi, kasbiy maqsadlari, axloqiy qarashlari va jamoaviy hayotga munosabati mustahkamlanadi. Agar oliy ta'lim muassasasi talabaning ushbu jarayonini zamonaviy axborot makoni bilan bog'lay olsa, fuqarolik tarbiyasi yanada hayotiy, ta'sirchan va samarali tus oladi. Raqamli media resurslari bu borada talaba uchun real ijtimoiy voqelikni kuzatish, baholash, tahlil qilish va unga munosabat bildirish imkonini yaratadi. Raqamli media resurslari tushunchasi keng mazmunga ega. Unga elektron darsliklar, ta'lim platformalari, rasmiy axborot portallari, ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, podkastlar, videodarslar, infografikalar, onlayn konferensiyalar, vebinarlar va interaktiv muhokama maydonlari kiradi. Ushbu vositalar yordamida talaba nafaqat bilim oladi, balki ijtimoiy muammolarni anglaydi, qonuniylik va adolat masalalariga munosabat bildiradi, jamiyat taraqqiyoti uchun o'zining shaxsiy hissasi haqida o'ylaydi. Shu jihatdan raqamli media resurslari talabalarda fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishning muhim pedagogik omili sifatida namoyon bo'ladi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, raqamli media resurslari yoshlar ongiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi bilan birga, noto'g'ri axborot, manipulyatsiya, soxta yangiliklar, agressiv kontent va ijtimoiy befarqlik xavfini ham yuzaga keltirishi mumkin. Demak, oliy ta'limda raqamli media resurslaridan foydalanish oddiy texnik jarayon emas, balki chuqur pedagogik yondashuvni talab qiladigan tarbiyaviy faoliyatdir. Bu jarayonda asosiy maqsad talabani passiv axborot iste'molchisi sifatida emas, balki tanqidiy fikrlovchi, mas'uliyatli qaror qabul qiluvchi va jamiyat hayotida faol ishtirok etuvchi fuqarolik subyekti sifatida shakllantirishdan iboratdir.

Tadqiqot metodologiyasi raqamli media resurslari va fuqarolik mas'uliyati o'rtasidagi pedagogik bog'liqlikni aniqlashga qaratildi. Maqolada tizimli-tahliliy yondashuv asosida oliy ta'lim talabalarining fuqarolik mas'uliyati, raqamli media muhitidagi xulq-atvori, axborotni qabul qilish madaniyati va ijtimoiy faolligi o'zaro aloqador pedagogik hodisalar sifatida tahlil qilindi. Shuningdek, kontent-tahlil, qiyosiy-pedagogik tahlil va nazariy umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Kontent-tahlil raqamli media resurslarining mazmuniy imkoniyatlarini, ularning ijtimoiy, huquqiy va tarbiyaviy yo'nalishdagi ta'sirini aniqlashga xizmat qildi. Qiyosiy-pedagogik tahlil esa an'anaviy fuqarolik tarbiyasi shakllari bilan raqamli media vositalari asosida tashkil etiladigan tarbiyaviy jarayonning farqli va umumiy jihatlarini ko'rsatishga imkon berdi.

Tadqiqotda fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishning kognitiv, aksiologik, kommunikativ va amaliy komponentlari ajratib qaraldi. Kognitiv komponent talabaning jamiyat, davlat, qonun, huquq va burch haqidagi bilimlari bilan bog'liq bo'lsa, aksiologik komponent uning qadriyatlar tizimi, vatanparvarlik, adolat, inson qadr-qimmati va ijtimoiy daxldorlikka munosabatini ifodalaydi. Kommunikativ komponent raqamli muhitda muloqot qilish madaniyati, fikr bildirish mas'uliyati va axborot almashish etikasi bilan belgilanadi. Amaliy komponent esa talabaning ijtimoiy loyihalarda, volontyorlik tashabbuslarida, onlayn muhokamalarda va jamoatchilik hayotida faol ishtirok etishi orqali namoyon bo'ladi. Raqamli media resurslarining o'rni aynan shu komponentlarni uyg'un rivojlantirishdagi pedagogik imkoniyatlari bilan baholandi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli media resurslari oliy ta'lim talabalarida fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishda, avvalo, axborotga ongli va tanqidiy munosabatni shakllantirish orqali ta'sir ko'rsatadi. Talaba raqamli muhitda turli manbalardan kelayotgan axborotlar bilan to'qnashadi. Bu axborotlar orasida ilmiy asoslangan ma'lumotlar bilan bir qatorda subyektiv talqinlar, hissiy ta'sirga yo'naltirilgan xabarlar, soxta yangiliklar va manipulyativ materiallar ham mavjud bo'lishi mumkin. Shunday sharoitda raqamli media resurslari bilan ishlash jarayoni talabalarda axborot manbasini tekshirish, dalil va fikrni farqlash, turli qarashlarni solishtirish, muallif pozitsiyasini anglash va axborotning ijtimoiy oqibatlarini baholash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunday ko'nikmalar fuqarolik mas'uliyatining intellektual asosini tashkil etadi. Raqamli media resurslari talabalarni real ijtimoiy muammolar bilan yaqindan tanishtirish imkonini beradi. Oliy ta'lim muassasasida fuqarolik tarbiyasi ko'pincha nazariy tushunchalar, normativ hujjatlar va umumiy tarbiyaviy suhbatlar bilan cheklanib qolishi mumkin. Raqamli media esa ekologik muammolar, huquqiy madaniyat, yoshlar siyosati, korrupsiyaga qarshi kurash, ijtimoiy adolat, gender tenglik, nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari, millatlararo totuvlik va mahalliy hamjamiyat hayotiga oid mavzularni jonli, ko'rgazmali va ta'sirchan shaklda taqdim etadi. Talaba bu kontentlar orqali jamiyatdagi muammolarni mavhum tushuncha sifatida emas, balki o'zining hayoti, kasbi va kelajakdagi ijtimoiy roli bilan bog'liq voqelik sifatida idrok eta boshlaydi. Raqamli media resurslarining yana bir muhim o'rni talabalarda ijtimoiy daxldorlik hissini kuchaytirishida ko'rinadi. Ijtimoiy tarmoqlarda tarqaladigan foydali tashabbuslar, volontyorlik harakatlari, ekologik aksiyalar, xayriya loyihalari, yoshlar forumi va ta'limiy kampaniyalar talabaning jamiyat hayotida ishtirok etishga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Agar pedagog ushbu jarayonni maqsadli yo'naltirsa, talaba raqamli media orqali kuzatuvchi emas, balki tashabbuskor, tashkilotchi va ijtimoiy hamkor sifatida shakllanadi. Bu esa fuqarolik mas'uliyatining amaliy ifodasi hisoblanadi. Chunki mas'uliyat faqat bilim yoki e'tiqod emas, balki ijtimoiy foydali harakatga tayyorlik bilan ham belgilanadi. Raqamli media resurslari talabalar huquqiy ongini rivojlantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Rasmiy huquqiy portallar, davlat tashkilotlarining elektron sahifalari, qonunchilikka oid tushuntiruvchi videolar, infografikalar va onlayn maslahat resurslari talabalarga huquq va majburiyatlarini tushunishga yordam beradi. Bunday resurslardan ta'lim jarayonida foydalanish talabalarda qonunga hurmat, huquqiy madaniyat, ijtimoiy tartib va shaxsiy javobgarlikni anglash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, talabalarga muayyan hayotiy vaziyatlar asosida huquqiy axborotni izlash, tahlil qilish va to'g'ri qaror chiqarish topshiriqlarini berish fuqarolik mas'uliyatini amaliy kompetensiya darajasida shakllantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, raqamli media resurslari talabalarining kommunikativ madaniyatini rivojlantirish orqali ham fuqarolik mas'uliyatiga ta'sir ko'rsatadi. Bugungi talaba ijtimoiy tarmoqlarda fikr bildiradi, izoh yozadi, axborot ulashadi, guruh muhokamalarida qatnashadi va raqamli jamoalarning a'zosi sifatida harakat qiladi. Ushbu faoliyatda mas'uliyatli muloqot, dalillilik, hurmat, bag'rikenglik, mualliflik huquqiga rioya qilish, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va yolg'on axborotni tarqatmaslik kabi talablar muhim o'rin tutadi. Demak, raqamli media resurslari yordamida fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirish faqat kontentni o'rganish bilan cheklanmaydi, balki raqamli muhitda axloqiy va huquqiy me'yorlarga rioya qilishni ham o'z ichiga oladi. Raqamli media resurslari yordamida talabalarda vatanparvarlik va milliy qadriyatlarga hurmat tuyg'usini rivojlantirish imkoniyati ham kengayadi. Tarixiy xotira, milliy meros, buyuk allomalar faoliyati, madaniy yodgorliklar, davlat ramzlari, mustaqillik g'oyasi, zamonaviy islohotlar va yoshlar yutuqlari haqidagi sifatli mediamateriallar talabalarda Vatanga daxldorlik hissini mustahkamlaydi. Biroq bu jarayonda faqat emotsional ta'sirga tayanish yetarli emas. Pedagog bunday kontentlarni tahliliy savollar, muhokama, yozma refleksiya va loyiha faoliyati bilan bog'lasa, vatanparvarlik yuzaki shior emas, balki ongli fuqarolik mas'uliyati sifatida shakllanadi. Raqamli media resurslarining fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishdagi o'rnini baholashda ularning pedagogik jihatdan ikki tomonlama xususiyatini hisobga olish zarur. Bir tomondan, ular talabalarga keng axborot, tezkor muloqot, ijtimoiy ishtirok va o'z fikrini ifodalash imkonini beradi. Ikkinchi tomondan, nazoratsiz va metodik jihatdan yo'naltirilmagan media iste'moli talabalarni yuzaki axborotga, shoshma-shosharlik bilan xulosa chiqarishga, ijtimoiy stereotiplarga yoki manipulyativ ta'sirlarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun raqamli media resurslaridan foydalanish o'qituvchidan puxta metodik tayyorgarlikni, kontentni tanlash mezonlarini va tarbiyaviy maqsadni aniq belgilashni talab qiladi.

An'anaviy ta'limda fuqarolik mas'uliyati ko'pincha nazariy tushunchalar orqali tushuntiriladi. Raqamli media muhitida esa talaba fuqarolik mas'uliyatini hayotiy vaziyatlar, real voqealar va ijtimoiy muhokamalar orqali anglaydi. Masalan, biror ijtimoiy muammo bo'yicha turli ommaviy axborot vositalarida berilgan materiallarni solishtirish talabaning tanqidiy fikrlashini faollashtiradi. U axborotni

kim tarqatganini, qanday dalillardan foydalanilganini, qaysi jihatlar boʻrttirilganini, qaysi fikrlar asosli yoki asossiz ekanini aniqlashga urinadi. Bu jarayon fuqarolik masʼuliyatining faqat axloqiy emas, balki intellektual va tahliliy mohiyatga ega ekanini koʻrsatadi. Raqamli media resurslarini oliy taʼlim jarayoniga kiritishda fanlararo integratsiya katta ahamiyatga ega. Fuqarolik masʼuliyatini faqat ijtimoiy-gumanitar fanlar doirasida emas, balki barcha yoʻnalishlarda shakllantirish mumkin. Texnika yoʻnalishidagi talabalar raqamli media orqali ekologik xavfsizlik, transport madaniyati, texnologik masʼuliyat yoki ishlab chiqarish etikasi mavzularini oʻrganishi mumkin. Pedagogika yoʻnalishidagi talabalar bolalar va yoshlar tarbiyasida media xavfsizlik, axborot madaniyati va kommunikativ masʼuliyat masalalarini tahlil qiladi. Tibbiyot yoʻnalishidagi talabalar sogʻlom turmush tarzi, vaksina madaniyati, tibbiy axborot ishonchliligi va bemor huquqlari boʻyicha raqamli materiallarni oʻrganishi mumkin. Demak, raqamli media resurslari fuqarolik masʼuliyatini kasbiy kompetensiya bilan bogʻlashga yordam beradi. Raqamli media resurslari asosida fuqarolik masʼuliyatini rivojlantirishda reflektiv yondashuv muhim oʻrin tutadi. Talaba koʻrgan yoki oʻqigan kontentini shunchaki qabul qilmasdan, uning oʻz fikriga, qadriyatlariga va xatti-harakatiga qanday taʼsir qilganini anglab borishi kerak. Refleksiya talabaning ichki pozitsiyasini shakllantiradi. Bunda “men bu axborotdan qanday xulosa chiqardim?”, “bu muammo jamiyat uchun nima sababdan muhim?”, “men ushbu vaziyatda qanday fuqarolik pozitsiyasini bildira olaman?” kabi savollar talabaning masʼuliyatli fikrlashini rivojlantiradi. Shunday yondashuv raqamli media resurslarini oddiy koʻrgazmali vositadan tarbiyaviy taʼsir mexanizmiga aylantiradi.

Oliy taʼlimda raqamli media resurslaridan samarali foydalanish uchun media savodxonlikni rivojlantirish asosiy shartlardan biri hisoblanadi. Media savodxon talaba axborotni izlaydi, saralaydi, tahlil qiladi, baholaydi va masʼuliyat bilan tarqatadi. U ijtimoiy tarmoqlardagi har qanday xabarni haqiqat sifatida qabul qilmaydi, manbani tekshiradi, fakt va talqinni farqlaydi, raqamli etikaga rioya qiladi. Shu sababli fuqarolik masʼuliyati va media savodxonlik bir-birini toʻldiruvchi pedagogik tushunchalardir. Fuqarolik masʼuliyatisiz media savodxonlik faqat texnik koʻnikma boʻlib qoladi, media savodxonliksiz esa fuqarolik pozitsiyasi axborot manipulyatsiyalari oldida zaiflashadi. Oliy taʼlim talabalarida fuqarolik masʼuliyatini rivojlantirishda raqamli media resurslari muhim pedagogik, kommunikativ va ijtimoiy ahamiyatga ega. Ular talabalarning axborotga tanqidiy munosabatini shakllantiradi, ijtimoiy muammolarni anglashiga yordam beradi, huquqiy ongini rivojlantiradi, raqamli kommunikatsiya madaniyatini mustahkamlaydi va ijtimoiy faollikka undaydi. Raqamli media resurslarining asosiy qiymati shundaki, ular fuqarolik tarbiyasini real hayot, kundalik axborot oqimi va talabaning shaxsiy tajribasi bilan bogʻlaydi. Tadqiqot shuni koʻrsatadiki, raqamli media resurslaridan samarali foydalanish uchun ularni taʼlim jarayoniga tasodifiy emas, balki maqsadli, metodik va tarbiyaviy jihatdan asoslangan holda kiritish zarur. Bunda pedagogning roli alohida ahamiyatga ega. U raqamli kontentni tanlaydi, tahliliy muhit yaratadi, talabalarni dalil asosida fikrlashga yoʻnaltiradi, reflektiv topshiriqlar beradi va ijtimoiy-amaliy faoliyatga jalb etadi. Natijada talaba raqamli media resurslaridan nafaqat bilim olish, balki jamiyat hayotida masʼuliyatli ishtirok etish vositasi sifatida foydalanishni oʻrganadi. Shunday qilib, raqamli media resurslari oliy taʼlimda fuqarolik masʼuliyatini rivojlantirishning zamonaviy, taʼsirchan va istiqbolli vositasi hisoblanadi. Ularning pedagogik imkoniyatlarini toʻliq roʻyobga chiqarish uchun media savodxonlik, tanqidiy fikrlash, huquqiy madaniyat, ijtimoiy loyiha faoliyati va raqamli etikani oʻzaro uygʻunlashtirgan kompleks yondashuv zarur. Ana shunda oliy taʼlim muassasalari raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy faol, vatanparvar, huquqiy ongli va fuqarolik masʼuliyatiga ega yoshlarni tarbiyalash vazifasini samarali amalga oshira oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Oʻzbekiston Respublikasining “Taʼlim toʻgʻrisida”gi Qonuni. 2020-yil 23-sentyabr, OʻRQ–637-son // Qonun hujjatlari maʼlumotlari milliy bazasi.
2. Oʻzbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati toʻgʻrisida”gi Qonuni. 2016-yil 14-sentyabr, OʻRQ–406-son // Qonun hujjatlari maʼlumotlari milliy bazasi.
3. Mirziyoyev Sh. M. Yangi Oʻzbekiston strategiyasi. – Toshkent: Oʻzbekiston, 2021. – 464 b.
4. UNESCO. Media and Information Literate Citizens: Think Critically, Click Wisely! Second Edition of the UNESCO Media and Information Literacy Curriculum for Educators and Learners. – Paris: UNESCO, 2021. – 410 p.
5. Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. – Cambridge: Polity Press, 2003. – 219 p.
6. Hobbs R. Digital and Media Literacy: A Plan of Action. – Washington, D.C.: The Aspen Institute, 2010. – 69 p.